

LITTERATUR

Sallie McFague: *A New Climate for Theology: God, the World and Global Warming* (Minneapolis: Fortress Press, 2008). 176 sid.

Ingen har kunnat undgå att märka att klimatfrågan fått en allt viktigare plats på den politiska dagordningen under de senaste åren. I *A New Climate for Theology. God, the World and Global Warming* tar sig Sallie McFague an denna fråga ur ett teologiskt perspektiv. McFague är professor emerita vid Vanderbilt Divinity School och har gjort sig känd som en av de viktigaste ekologiska teologerna med flera inflytelserika verk, bl.a. *The Body of God* (1993), *Super, Natural Christians* (1997) och *Life Abundant: Rethinking Theology and Economy for a Planet in Peril* (2001). Hon hävdar inledningsvis att klimatförändringen tvingar fram en radikalt förändrad livsstil om vi skall lyckas undgå kraftiga försämringar av förutsättningarna för mänskligt liv på jorden. De rapporter som publicerats av FN:s Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) visar att det varmare klimatet redan nu ökar antalet fall av torka, översvämningar och tropiska cykloner och att vi kan förvänta oss ännu värre konsekvenser om utsläppet av växthusgaser inte minskas drastiskt. I värsta fall kan stora delar av jordens nuvarande landområden bli obeboeliga på 100 eller 150 års sikt.

Teologins bidrag till att skapa en annan världsordning är enligt McFague att hjälpa oss att omtolka synen på oss själva, naturen och Gud. Hon tar avstånd från den individualistiska människosyn som hon menar karakteriserar mycket av den protestantiska teologin. Denna teologi intresserar sig framför allt för individen och hennes förhållande till Gud. Naturen reduceras till en bakgrundskuliss för den mänskliga frälsningshistorien. McFague hävdar att vi behöver en annan människosyn som stämmer bättre överens med naturvetenskapen. Vi måste inse att vi är förbundna med andra levande varelser och med ekosystemen som helhet. Den globala uppvärmningen får långtgående konsekvenser som ingen på jorden kan värja sig från. Teologin kan därför inte längre begränsa sig till frågor om individens frälsning, utan måste integrera ett ekologiskt och kosmologiskt perspektiv.

Klimatfrågan gör det nödvändigt för teologin att revidera synen på Gud och naturen, enligt McFague. Hon menar att den traditionella skapelse läran har betonat Guds transcendens och distans från naturen på bekostnad av Guds immanens och delaktighet i naturen. Som ett alternativ till den traditionella kristna natursynen argumenterar McFague för att vi skall betrakta naturen som Guds kropp. Denna modell av naturen betonar att den här världen har sin källa i Gud och reflekterar Guds härlighet. Den får oss att inse att vi kan möta Gud i den här världen genom att bry oss

om andra levande varelser och deras behov. Det är dock viktigt enligt McFague att inse att modellen av naturen som Guds kropp, precis som mer traditionella beskrivningar av Guds relation till skapelsen, enbart är en metafor och inte bör tolkas bokstavligt.

Dagens miljöproblem kräver också att vi ändrar vår syn på ekonomi, menar McFague. Eftersom ekonomi handlar om människors och andra varelsers välbefinnande är det en rättvisefråga som religionen måste engagera sig i. Dagens marknadsekonomiska tänkande med dess betoning på obegränsad konsumtion måste ersättas av ett annat ekonomiskt system som rättar sig efter det faktum att jordens resurser är begränsade. McFague tar avstånd från det rådande neoklassiska ekonomiska paradigmet, eftersom det fördelar jordens begränsade resurser enbart på grundval av vem som kan betala utan hänsyn till rättvisa eller ekologisk hållbarhet. Den neoklassiska ekonomin bygger på idén att det enbart är egennyttiga individers val på en marknad som skall styra vad som produceras och konsumeras. Istället propagerar McFague för en ekologisk ekonomi där rättvisa och hållbar utveckling är de grundläggande principerna.

McFagues bok utgör ett intressant bidrag till den teologiska och etiska debatten om klimatfrågan. Hon visar på ett övertygande sätt att den globala uppvärmningen och de problem den för med sig innebär en viktig utmaning för teologin likväl som för samhället i övrigt. En brist är dock att hon inte vidareutvecklar sina teologiska resonemang i förhållande till sina tidigare verk. Det mesta av hennes argumentation känns igen från hennes tidigare böcker om kristendom och miljöfrågor. Jag är också skeptisk till att hennes modell av naturen som Guds kropp skulle utgöra ett hållbart alternativ till en mer traditionell kristen natursyn. För det första finns det en viss oklarhet med hennes modell eftersom hon hävdar att den bör förstås som en metafor och inte som en bokstavlig sanning, samtidigt som hon menar att den har etiska implikationer. Frågan är om hon verkligen vill ha sagt att varje aspekt av naturen bör behandlas som om den vore en del av Guds kropp. Dessutom leder modellen av universum som Guds kropp till en idealisering av naturen som är svårförenlig med nutida naturvetenskap, eftersom den betonar samhörigheten mellan olika livsformer på bekostnad av konkurrensen. Evolutionsbiologin talar om för oss att naturen kännetecknas av kamp och konkurrens mellan olika arter och hur kan vi då tala om att dessa arter är delar av samma kropp? Om vi skall kunna ta hänsyn till det våld och lidande som finns i naturen och samtidigt hålla fast vid den kristna tanken på en kärleksfull Gud tror jag att det är nödvändigt att upprätthålla distansen mellan Gud och naturen. Vad gäller hennes beskrivning av den ekologiska ekonomin finns det en brist på konkretion som gör det svårt

att bedöma om den utgör ett hållbart alternativ till det rådande ekonomiska systemet. Det låter förstås bra att samhällets produktion skall styras av rättvisa och hållbarhet, men frågan är hur det i praktiken skall genomföras. Om produktionen inte alls skall styras av val på en marknad återstår ett planekonomiskt system, men de historiska erfarenheterna av ett sådant talar inte för att det skulle leda till ett mer miljövänligt samhälle.

Anders Melin

Mattias Martinson, Ola Sigurdson och Jayne Sve-nungsson (red.): *Systematisk teologi – en introduktion* (Stockholm: Verbum, 2007). 289 sid.

Systematisk teologi är skriven av tio teologer, hemmahöriga vid olika lärosäten och i olika samfundskontexter. Denna introduktionsbok med flera tongivande bidrag och med ambitionen att fungera som läromedel har med sin lättöverskådliga framställning av allt att döma satt agendan för ämnet på grundnivå i Sverige för några år framåt; inte minst genom sin klara föresats att ”ständigt brottas med mångfaldens problematik”. I elva kapitel har respektive författare ombetts presentera ”en mängd olika tankemöjligheter som funnits i historia och nutid” och att också argumentera för ”sin syn på saken” (s. 16). De olika bidragen är något ojämna i kvalitet med ett par uppsatser av hög internationell akademisk standard (bl.a. Arne Rasmussons *Kyrka och samhälle*, kap. 10).

Genomgående teman i boken är frågor om sanning, auktoritet, genusperspektiv, tradition, mångfald, tolkning, dialog och lyhörddhet för samtidens formuleringar. ”Vem har auktoriteten att omtolka auktoriteterna?” undrar Mattias Martinson (s. 45), och i inledningen ställer bokens redaktörer den alltmer aktuella frågan om det inom akademien överhuvudtaget finns plats för ämnet systematisk teologi – för en särskild reflektion över den kristna tron – när kyrkan och kristen tro inte längre utgör ett ”sammanhållande kitt i vår kultur”. Inledningen visar också på medvetenhet om den kritiska framtida utmaningen för en kristet präglad akademisk disciplin: hur den systematiska teologin skall kunna öppnas mot andra religioner än den kristna. Även om föreliggande antologi primärt är tänkt som en introduktion till ämnet ”som det historiskt har sett ut”, så förläggs avsnittet om religionsteologi först i den systematiska framställningen (kap. 2), och specifikt kristna sanningsanspråk, som ses som i princip förhandlingsbara, sägs alltid vara beroende av historia, plats, situation och perspektiv; ”[d]et finns helt enkelt ingen given utgångspunkt, religiös eller ickereligiös” (s. 15). Detta är ett påstående som inte är självklart

enkelt att relatera till de i personregistret fyra mest anförda teologerna, Augustinus, Thomas, Luther och Barth, med sin tro på en mer stabil utgångspunkt för kristen kunskap och tolkning. Men det är just här, i skärningspunkten mellan historia/tradition och nutid, som boken har ett tydligt fokus. Att sanningen aldrig är slutgiltigt formulerad eller förfogbar exemplifieras genom Paul Tillichs hårdkokta *protestantiska princip*: ”teologin måste orientera sig utifrån det negativa kriteriet att varje anspråk [sic] på slutgiltig teologisk sanning är okristligt såväl som filosofiskt oacceptabelt” (s. 15). Av flera skäl framställs därför ”den systematiska teologins modus” vara konjunktivets; det handlar om hypotetiska eller möjliga förhållanden: ”så här skulle vi kunna tänka om Gud, kyrka, man, kvinna etc.” (s. 16). En liknande avgjort försiktig hållning till funktionen hos kristna sanningsanspråk (ibland i anslutning till den italienske filosofen Gianni Vattimo) möter hos flertalet av bokens författare. Inom akademins hägn är detta öppna sätt att bedriva teologi kanske ett krav, och i den mån källmaterialet kommer till sin rätt, även förtjänstfullt, även om andra vägar för akademisk teologi också är möjliga, där bibelteologi, apostolisk tradition och den kristna uppenbarelse tydligare tillåts sätta ramarna.

I kapitel 2 om religionsteologi lyfter Maud Erikson fram den viktiga frågan om vad det innebär utifrån ett kristet perspektiv att leva i en kulturell verklighet präglad av religiös mångfald och vad som egentligen står på spel för kristen tro om inte Jesus är ”vägen, sanningen och livet” (Joh. 14:6). Eriksen definierar religionsteologi som en ”teologisk reflektion över det faktum att det finns andra religioner än den man som teolog identifierar sig med” med särskilt fokus på övergången från modernitet till postmodernitet och en hermeneutisk, tolkande approach. I Martinssons avsnitt om skrift, tradition och auktoritet (kap. 3) argumenterar författaren (i en diskussion om relationen mellan tillgänglig sanning och behovet av tolkning) att ”[p]å samma sätt som den kristna traditionen alltid har framträtt i skepnad av många olika traditioner, har olika perspektiv på bibeln – olika bibelsyn – fungerat destabiliserande för enheten i den kristna tron” (s. 47). Detta är visserligen sant, men kan kompletteras med en tanke från den ekumeniskt intresserade teologen Dietrich Bonhoeffer: ”Det är verkligen bibeltexten som sådan som binder samman hela den kristna församlingen till en enhet. Den försäkrar oss om att vara sammanbundna till en enda familj av bröder och systor, inte bara med den kristna församlingen i det förgångna och i framtiden, utan med hela den samtida kyrkan. Som sådan har bibeltexten en oerhörd enande, ekumenisk betydelse.” (*Reflections on the Bible: Human Word and Word of God*, Hendrickson, Peabody, MA 2004). En mer vågad tankegång hos Martinsson,